

آفوكلسر
انتگونه
نجهت دريابندري

فهرست

۷	نوشته نجف دریابندری	تراژدی آنتیگونه
۴۷	نوشته مارتین هایدگر	ضمیمه ۱، سرود دربارهٔ انسان در آنتیگونه
۷۵	نوشته زیگموند فروید	ضمیمه ۲، دربارهٔ اودیپوس فرمانروا
۸۳		یادداشت مترجم بر چاپ ۱۳۵۵
۸۷		آنتیگونه

تراژدی آنتیگونه

۱

در سال ۴۸۰ پ م. مردم شهر آتن، که پیروزی خود را بر ایرانیان در جنگ سالامیس جشن می‌گرفتند، زیباترین پسر شهر را برگزیدند تا رقص و آواز جوانان شهر را رهبری کند. این پسر شانزده ساله، که سوفوکلس فرزند سوفیلوس نام داشت، هشتاد و نه سال زندگی کرد و بیش از صد و بیست نمایش‌نامه نوشت و روی صحنه آورد. از این آثار فقط هفت نمایش‌نامه در دست است، که عبارت‌اند از:

۴۴۱-۴۴۲ پ م.	آنتیگونه
۴۴۱ پ م.	آژاکس (آياس)
۴۳۰ پ م.	اودیپوس فرمانروا
بعد از ۴۳۰ پ م.	زنان تراخیس (تراخینیا)
میان ۴۱۸ و ۴۱۰ پ م.	الکترا
۴۰۹ پ م.	فیلوکتیس
...	اودیپوس در کولونوس

نمایش‌نامهٔ آخر اندکی پیش از مرگ سوفوکلس نوشته شده بود و در سال ۴۰۱، چندی پس از مرگ وی، روی صحنه آمد.

کما بیش مسلم است که همهٔ این آثار برجا مانده پس از پنجاه سالگی سوفوکلس نوشته شده‌اند. به هر حال، به واسطهٔ همین هفت اثر است که سوفوکلس، یکی از سه تراژدی‌نویس بزرگ یونان باستان – در ردیف آیسخولوس و اورپیدس – و یکی از چهره‌های درخشان تاریخ ادبیات جهان شناخته می‌شود. گویا او به جنبه‌های نظری هنر تئاتر هم علاقه داشته و کتابی دربارهٔ «هماوازی»^۱، که نام رایج تراژدی در ادبیات یونان باستان است، نوشته بوده است، و پیدا است که این کتاب از مسائل فنی هنر تراژدی بحث می‌کرده است. ارسطو در بوطیقا به این کتاب اشاره می‌کند، ولی اصل این کتاب هم مانند بسیاری از آثار دیگر سوفوکلس از میان رفته است.

زندگی سوفوکلس با فراز و نشیب تاریخ شهر آتن هم‌زمان است. تولد او (کولونوس، ۴۹۵ پ م.) چند سال پیش از پیروزی آتن بر ایرانیان در ماراتون بود و مرگش (آتن، ۴۰۶ پ م.) در آستانهٔ شکست آتن در جنگ با اسپارت روی داد. در این عمر دراز، سوفوکلس گذشته از کار ادبی و هنری در امور سیاسی و اجتماعی و نظامی شهر آتن هم مشارکت داشت و چندبار به سفارت و سرداری سپاه و مقام‌های بلند دیگر برگزیده شد. او این خوش‌بختی را داشت که دورهٔ سقوط و انحطاط آتن را، که پس از شکست از اسپارت پیش آمد، ندید.

در تاریخ ادبیات، تا پیش از قرن بیستم، آثار سوفوکلس همیشه به عنوان موضوع تحقیق ادبی و لغوی و تعیین قدمت نسخه‌ها و صورت صحیح عبارات و کلمات آن‌ها مطرح بوده‌اند و کم‌تر به عنوان

اثر هنری و نمایش نامه قابل اجرا در نظر گرفته می شده‌اند. درباره خود سوفوکلس هم اطلاع زیادی در دست نیست. کسی نمی داند که گرایش‌های سیاسی و فلسفی و مذهبی او از چه نوعی بوده است. شاعران و نویسندگان قرن‌های گذشته همیشه او را به شکل شاعری افسانه‌ای تصور می کرده‌اند، با چهره‌ای کهن سال و زیبا و سیرتی خرسند و آرام که فارغ از مسائل و مشکلات روزگار زندگی می کرده است و «میوز»ها، یا فرشتگان الهام هنری، نهایت لطف را در حق او داشته‌اند. در قرن بیستم آثار سوفوکلس از نو «کشف» و «احیا» شدند و منتقدان آن‌ها را دوباره به عنوان تراژدی‌های قابل اجرا در نظر گرفتند. در این کشف و احیا ترجمه‌های ژان کوکتو از آثار سوفوکلس به زبان فرانسه، ترجمه ویلیام باتلر یتس از *اودیپوس فرمانروا*، ترجمه اِزرا پاوند از *زنان تراخیس* به زبان انگلیسی، و اجرای مدرن برتولت برشت از *آنتیگونه* به زبان آلمانی تأثیر کلی داشته‌اند. پس از روی صحنه آمدن و خوانده شدن آثار سوفوکلس، آن افسانه باستانی رفته رفته فراموش شد و چهره دیگری از آثار سوفوکلس نمایان شد - و حقیقت این است که موضوع این آثار عشق است و گناه و خشم و کینه و انتقام و جنون و جنایت.

در آتن قرن پنجم پیش از میلاد تئاتر نوعی آیین دینی و اجتماعی بوده است. کلمه «تراژدی» گویا در اصل به معنای «سرود بُز» است، و این احتمالاً سرودی بوده است که در آیین قربانی کردن بُز به درگاه دیونیسوس برای افزایش فراورده‌های کشت و کار خوانده می شده است. اجرای تراژدی‌هایی که شاعران برای این آیین می سروده‌اند به چند روز مقدس در سال منحصر بوده است و هر تراژدی فقط یکبار